

ся. У процесі застосування закону впливають нові прогалини та проблеми, інколи колізії, усунення яких вимагає зміни нормативних актів, наукової розробки відповідних положень. Це призводить до появи нових наукових досліджень із того чи іншого питання, а, отже, знов переводить кримінально-правову політику на концептуальний рівень.

Таким чином, можна зробити висновок, що обгрутована, логічна та доцільна кримінально-правова політика будується на трьох рівнях – концептуальному, законодавчому та правозастосовному. Ці рівні характеризуються обов'язковим зв'язком та взаємодоповненням.

Д. С. Азаров, к.ю.н., доцент, декан факультету правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ОБСЯГ ПОНЯТТЯ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ» В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

У тезах обгрунтовано, що злочини та неуправлінські адміністративні правопорушення мають однакову правову природу, а тому їх доцільно об'єднати поняттям «кримінальне правопорушення». Пропонується алгоритм запровадження до українського законодавства категорій «кримінальне правопорушення» та «кримінальний проступок».

В тезисах обосновано, что преступления и неуправленческие административные правонарушения имеют одинаковую правовую природу, поэтому их целесообразно объединить понятием «уголовные правонарушения». Предлагается алгоритм введения в украинское законодательство категорий «уголовное правонарушение» и «уголовный проступок».

The paper proposes an algorithm of the implementation of «criminal offence» category into the Ukrainian legislation. It is specifically argued that crimes and non-managerial administrative offences have the same legal nature and should jointly be addressed as «criminal offences».

Якщо термін «право» вживати для позначення системи соціального регулювання¹ (розуміння права під цим кутом зору найбільш відповідає темі конференції та задекларованому організаторами переліку питань, що обговорюватимуться на ній), то визнати якусь функцію права несо-

---

¹ Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2015. – С. 43.

ціальною досить проблематично. Функції права – це основні напрями впливу на суспільні відносини¹, а тому всі вони відомою мірою є соціальними. Поділ функцій права на соціальні та юридичні² доволі спірний і наразі не знайшов широкої підтримки серед теоретиків. Дійсно, важко сприймати такий підхід, коли його прихильники, приміром, стверджують, що запобігання злочинам або відновлення порушених прав не є соціальними функціями кримінального права³.

Природно, що право як система соціального регулювання має бути заснована на засадах справедливості. «Справедливість – це один із найважливіших ціннісних орієнтирів права. Соціальний нормативний інститут, навіть бездоганний за юридичною формою, що не втілює ідеї справедливості, не може бути названий правом»⁴. Запровадження категорії кримінального правопорушення, що об'єднуватиме кримінальні проступки та злочин, дозволить реалізувати один з аспектів соціальної справедливості – за правопорушення однакової правової природи, що характеризуються однаковими родовими ознаками, має наставати одна й та сама за сутністю відповідальність (звісно, міра цієї відповідальності та відповідний процесуальний порядок можуть відрізнятися). У сфері кримінального права це стане можливим, якщо правильно визначити критерії, із використанням яких буде окреслено коло адміністративних деліктів, що слід визнати кримінальними правопорушеннями. На жаль, аналіз останніх законодавчих ініціатив⁵ доводить, що їх підготовлено без належної концептуальної основи, принаймні в частині використання згаданих критеріїв⁶.

---

¹ Теорія держави і права : підручник / О. В. Петрішин, С. П. Погребняк, В. С. Смо-
родинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2015. – С. 94.

² Теорія держави і права : підручник / О. В. Петрішин, С. П. Погребняк, В. С. Смо-
родинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2015. – С. 94–95.

³ Теорія держави і права : підручник / О. В. Петрішин, С. П. Погребняк, В. С. Смо-
родинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2015. – С. 97.

⁴ Козюбра М. Правовий закон: проблема критеріїв // Вісн. Акад. прав. наук Укра-
їни. – 2003. – №2(33) – 3(34). – С. 86.

⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження
кримінальних проступків [Електронний ресурс] : проект Закону України від 19 травня
2015 р. реєстр. №2897. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?
pf3511=55214](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55214). – Заголовок з екрана.

⁶ Примітка. У частині використання критеріїв, про які йдеться, законопроект від
19 травня 2015 р. №2897 («Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо запровадження кримінальних проступків») мало чим відрізняється від свого
попередника – законопроекту від 16 квітня 2014 р. №4712 («Про внесення змін до

На нашу думку, терміном «кримінальне правопорушення» слід об'єднати злочини та більшість посягань, що наразі називаються адміністративними. Адже ці посягання мають однакову правову природу, а відповідальність, яка за них нині встановлена, сутнісно не відрізняється одна від одної. Ця відповідальність має каральний характер (на відміну від цивільної відповідальності, що спрямована на відшкодування заподіяної шкоди) і цією своєю якістю слугує запобіганню правопорушенням. Таке розуміння вже давно панує в Європі, воно знайшло відображення у багатьох рішеннях Європейського суду з прав людини (основоположним є рішення у справі *Engel and others v. the Netherlands*)¹.

Дехто може заперечити, мовляв адміністративна відповідальність менш сувора, встановлюється за діяння, які є менш суспільно небезпечними, ніж злочини, може застосовуватися «адміністративними» органами і не має наслідком судимість.

По-перше, майже всі адміністративні стягнення (окрім попередження і штрафних балів) за змістом збігаються з покараннями, за строком чи розміром дуже часто не поступаються останнім, а іноді їх перевершують.

По-друге, суспільна небезпечність як здатність правопорушення заподіювати істотну шкоду притаманна і злочинам, і адміністративним правопорушенням, а тому вона не може бути розмежувальною категорією. Суспільна небезпечність є ознакою, що характеризує явище, яке об'єднує обидва види деліктів і не свідчить про їх різну правову природу. Історія знає багато випадків, коли одне посягання сьогодні вважалось адміністративним, а завтра кримінальним, і навпаки. Ніколи не існувало і, очевидно, не може існувати конкретного показника суспільної небезпечності, який був би межею між злочином і адміністративним правопорушенням.

По-третє, орган, який уповноважений законом накладати стягнення (призначати покарання), також не характеризує юридичну природу делікту. Визначення підвідомчості справ є значною мірою технічним питанням, питанням раціонального використання ресурсів держави, питанням відповідності процесуальної форми сутності правопорушення.

деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України»).

¹ Докладніше див.: Азаров Д. С. Трансформація адміністративних правопорушень у кримінальні проступки: концептуальні засади // Наука і правоохорона. – 2013. – № 1(19). – С. 146–151.

По-четверте, твердження про те, що накладення адміністративного стягнення не тягне судимість є правильним лише з формальної точки зору. Дійсно, у Кодексі України про адміністративні правопорушення відсутній термін «судимість». Однак основний прояв судимості – її вплив на кваліфікацію посягання та покарання в разі вчинення нового злочину – так само характерний для адміністративної відповідальності. Адже повторне протягом року вчинення порушення є кваліфікуючою ознакою багатьох складів адміністративних правопорушень та обставиною, що обтяжує відповідальність за адміністративне правопорушення (ст. 35 КУпАП). Окрім цього, накладання стягнення за адміністративні правопорушення іноді тягне певні соціальні обмеження, наприклад, неможливість обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Звичайно, всі наведені вище аргументи викладено схематично і спрощено, однак це не заважає їм свідчити на користь важливого висновку про однакову юридичну природу правопорушень, які нині передбачено в КУпАП та КК. На нашу думку, майже всім зазначеним адміністративним деліктам не притаманний управлінський (власне, адміністративний) характер, вони за своєю природою є кримінальними правопорушеннями, відповідальність за які настає в «адміністративному» порядку.

Запропонований підхід дасть одразу багато можливостей, принаймні такі: 1) відділити адміністративно-деліктне законодавство від адміністративного права і реформувати останнє за зразком європейського «управлінського» права; 2) нарешті, чесно сказати суспільству, що майже всі адміністративні делікти є кримінальними за своєю природою, і забезпечити учасникам процесу – і потерпілому, і винуватому – всі гарантії прав, які притаманні кримінальному процесу; 3) провести чітку, бажано формалізовану межу між злочинами і схожими діяннями, які наразі визнаються адміністративними правопорушеннями.

Для реалізації зазначених можливостей доцільно, зокрема:

1) виключити з КПК норми, що передбачають особливості відповідальності за кримінальні проступки;

2) передбачити відповідальність за кримінальні проступки в окремому кодексі, який мав би дві складові – матеріально-правову та процесуальну;

3) кримінальними проступками визнати лише такі діяння (більшість теперішніх адміністративних деліктів та окремі найменш небезпечні злочини), суспільна небезпека яких, а, відтак, і суворість відповідного стягнення, дозволяли б передбачити позасудову форму провадження

з обов'язковою можливістю оскарження рішення органу виконавчої влади до суду, де б діяли усі гарантії прав і свобод людини і громадянина. Лише за такого підходу категорія кримінальних проступків не стане «зайвим» ступенем тяжкості в КК, а її запровадження буде раціональним і таким, що має чітке функціональне навантаження;

4) у КК передбачити відповідальність лише за злочини, категоризацію яких слід значно поглибити і в такому розширеному вигляді використовувати з метою значного обмеження судової дискреції;

5) установити в КПК спрощений та (або) специфічний порядок провадження щодо найменш небезпечних категорій злочинів.

І. О. Зінченко, к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ ОБУМОВЛЕНОСТІ ОДИНИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

У тезах розглядаються питання щодо соціальної обумовленості різних видів одиничних злочинів та з'ясовуються фактори, які враховуються законодавцем при конструюванні відповідних норм Особливої частини КК.

В тезисах рассматриваются вопросы социальной обусловленности различных видов единичных преступлений и выясняются факторы, которые учитывает законодатель при конструировании соответствующих норм Особенной части УК.

The problems of social influences on various single crimes shall be examined in this thesis. Factors influencing the legislator of the Special Part of the Criminal Code will be reviewed as well.

Соціальна обумовленість кримінально-правових заборон достатньо активно обговорюється в літературі, проте щодо категорії одиничного злочину ці питання авторами, як правило, окремо не розглядаються. Водночас їх вирішення має неабияке значення, адже дозволяє зрозуміти, які саме діяння та з огляду на які причини законодавець починає відносити до того чи іншого виду одиничного злочину. Розуміючи всю складність проблеми і не претендуючи на її повне вирішення, висловимо окремі зауваження щодо соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за такі діяння.